DOI:10.35774/app2025.01.018
УДК 342.56 [27-23:340(477)]

Ірина Юркевич,
доктор філософії з права, доцент кафедри кримінального права та процесу, заступниця декана юридичного факультету Західноукраїнського національного університету
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-8025-8156

Арсен Романів,
студент юридичного факультету Західноукраїнського національного університету та студент історичного факультету Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-7420-5207

СУДДЯ ЯК ПРЕДСТАВНИК БОГА В БІБЛІЇ ТА УКРАЇНИ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ: ТЕОЛОГІЧНО-ПРАВОВА КОМПАРАТИВІСТИКА

У статті проведено порівняльний аналіз статусу судді згідно з Біблією та українським законодавством за кількома основними напрямками: представництво суддею вищої правової ідеї, сам статус судді, вагомість головних правових принципів при звершенні правосуддя. Встановлено схожість правового статусу судді при звершенні правосуддя за всіма напрямками дослідження, що означає тяглість судової правової думки впродовж історії. Підкреслено різницю у тому, що в контексті Старого і Нового Завіту суддівська влада хоч і далі розуміється як уособлення вищого настановлення, однак характер інших: у Старому Завіті – Бог, у Новому Завіті – держава без прив'язки до Бога.

Ключові слова: *суд, суддя, принципи правосуддя, Біблія, Бог як Верховний Суддя, Україна як правова держава, компаративістика.*

Yurkevych I., Romaniv A.

The judge as a representative of God in the Bible and Ukraine in national legislation: theological and legal comparative studies

The article provides a comparative analysis of the status of a judge according to the Bible and Ukrainian legislation in several main areas: the judge's representation of the highest legal idea, the status of the judge itself, the importance of the main legal principles in the administration of justice.

In the first aspect of the question, God as the Supreme Judge and Ukraine as a sovereign and independent, democratic, social, legal state were considered. They personify in their own planes the ideal and guarantee of justice for people. This is an intermediate point of analysis that characterizes the very legal nature of the court. In the second direction of the analysis, it was researched how the status of the judge correlates with the mentioned ideal of justice when granting powers and their direct implementation. It is proven that when exercising his powers, the judge represents God (according to the Bible) or Ukraine (according to the legislation of Ukraine), which was the central question of the comparative study. The main distinction of a judge is the very possibility of justice, and the indirect signs of a judge are symbols. In the third direction of the research, the existence of the basic principles of the administration of justice, enshrined in the Bible and the Constitution of Ukraine, was analyzed. In particular, it was established that biblical principles are identical to modern ones, which testifies to the persistence of legal doctrine throughout history. They are comparable to Divine Law and the Constitution of Ukraine as an achievement of Ukraine as a legal state, and therefore they are perfect, because they proceed from a legal ideal.

The similarity of the legal status of the judge in the administration of justice has been established in all areas of research, which means the durability of judicial legal opinion throughout history. The sole difference is emphasized in the fact that in the context of the Old and New Testaments, the judicial power is still understood as the personification of higher guidance, but the character of others: in the Old Testament – God, in the New Testament – the state without

© Ірина Юркевич, Арсен Романів, 2025

attachment to God.

Keywords: *court, judge, the principles of justice, the Holy Bible, God as the Supreme Judge, Ukraine as a legal state, comparative studies.*

Постановка проблеми. Людство впродовж усієї історії шукало ідеал справедливості як опору для свого існування, навіть в ті часи, коли право як таке, на основі якого можливо би прийняти правомірне рішення, ще не сформувалось. Ставши визначальною в організації людського суспільства в державу, вона спонукала закласти інституцію, що би мала охороняти її, – судочинство. Не менш важливу роль у цьому процесі відігравала релігія, чиї норми разом з правовими формували єдину правову систему, а відтак – синкретичне розуміння правосуддя. В цьому контексті варто дослідити особливу роль судді як представника вищої міри справедливості, як державної, – так і релігійної у давньому розумінні його професії, зокрема, з точки зору Біблії Святого Письма для християнства. З початком секуляризації релігійна складова у суддівській професії зникла, однак позиціонування як уособлення держави збереглось, а тому дослідження теперішнього статусу судді у системі правосуддя є актуальним для укріплення його авторитету в суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика правового статусу суддів, їхніх моральних якостей, місця та повноважень у системі правосуддя є широко представленою у вітчизняній юриспруденції, зокрема у працях М. С. Булкат, В. С. Ковальського, В. М. Кравчука, Л. М. Москвич, І. В. Назарова, М. В. Савчина, Н. М. Сенченко, В. І. Теремецького, О. З Хотинської-Нор, О. М. Юхимнюк та ін. Релігійну (біблійну) складову в функціонуванні судочинства досліджували Д. О. Вовк, О. О. Кравчук, І. Б. Остащук, В. П. Паліюк, С. І. Шитій та ін. Однак дослідження образу судді як представника Бога в Біблії є досить фрагментарними або зосереджуються на зовнішній атрибутиці, не відображаючи цілісний генезис правосуддя і трансфер із біблійних уявлень у правову площину, їхню компаративістику.

Мета статті – проведення порівняльного аналізу статусу судді як уособлення вищого гаранта справедливості згідно з Біблією та чинним законодавством України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Старий Завіт. Об'ємний за обсягом Старий Завіт є не лише текстом релігійного сенсу, а й історичного, внаслідок чого подає відомості про суд Бога та водночас державну інституцію в Ізраїльському царстві. Це й не дивно: уявлення про наявність небесного суду як ідентичного до земного простежується і у міфологіях народів Близького Сходу, чиї вірування розвивались водночас зі становленням давньосхідних деспотій, і у античний період грецької та римської цивілізацій.

Центральне місце у правосудді в розумінні Старого Завіту займає саме Бог як Верховний Суддя та вище уособлення справедливості. Відтак, ця ідея є магістральною впродовж усього тексту, відображаючись як у безпосередньому ототожненні Бога із суддею («І небеса звістять його справедливість, бо сам Бог – дійсний суддя» (Пс. 49:6) [1][1], «Господь бо – суддя, він не зважає на особи» (Сир. 35:12))[2], так і зі справедливістю поряд зі згадками про суд та правосуддя. Першочерговою законодавчою основою для Бога як судді є Закон: «Справедливість твоя – справедливість вічна, і закон твій – правда» (Пс. 118:142), де законодавцем є теж Бог. Він же й виконавець присуду на основі Закону, внаслідок чого поєднує у собі класичне розуміння трьох гілок влади: «Бо Господь – суддя наш; Господь – наш законодавець; Господь – цар наш; він спасе нас» (Іс. 33:22). Його головною рисою при виконанні обов'язків як судді є справедливість: «Бог – суддя справедливий, Бог щодня погрожує» (Пс. 7:12). Окрім цього, судочинство Бога здійснюється згідно з принципами рівності, неприйнятності неправомірної вигоди («Бо Господь, Бог ваш, Бог над богами й Господь над володарями, Бог великий, могутній і страшний, що не зважає на особу й не бере дарунків» (Втор. 10:17)), особистої відповідальності («Той, хто згрішив, той мусить умерти. Син за провину батькову не буде відповідати, батько за провину сина не буде відповідати. Праведність зостанеться з праведним, а гріховність із грішником» (Єз. 18:20)), послідовності у реалізації права («Чи то ж Бог перекручує право, і Всемогутній кривить справедливість?» (Іов. 8:3)) та процесу («Ріка вогненна розливалась, виходила з-поперед нього. Тисячі тисяч йому служили, і силенна безліч перед ним стояла. Суд засів, і розгорнуто книги» (Дан. 7:10)), наявність статусу свідків і їхня важлива роль («Нехай зберуться усі народи разом, нехай зійдуться усі люди! Хто з них пророк це, проголосив нам перші пророцтва? Нехай поставлять свідків

[1] Тут і далі: всі посилання згідно з перекладом Біблії о. Івана Хоменка.

[2] Біблійний канон поділяє книги на первинно-канонічні і вторинно-канонічні, а класифікація тих самих складових залежить від Церкви і окремої традиції. Євреї не визнають вторинно-канонічні книги складовою Старого Завіту, адже вони були представлені виключно грецькою мовою. Сучасні знахідки сувоїв Мертвого моря (Кумранських сувоїв) надають історичне підтвердження написання частини вторинно-канонічних книг (зокрема, Книги Ісус Син Сираха) івритом або арамейською мовою.

від себе й докажуть, щоб, вислухавши їх, можна було сказати: Це правда! Ви мої свідки, – слово Господнє, – і мій слуга, якого я вибрав, щоб ви знали й вірили мені та зрозуміли, що це я: не було бога, який міг би бути створення передо мною, і не може бути такого, що був би створений по мені!» (Іс. 43:9-10)). Територіальна юрисдикція здійснення Божого правосуддя охоплює весь світ: «Хіба ж можеш таке вчинити! Чи вб'єш праведного разом з грішним? Чи прирівняєш праведника до грішника? Невже суддя всієї землі не чинитиме по Правді?» (Бут. 18:25). З цього випливає можливість суду щодо окремої людини чи цілих народів у світі («І правдою судитиме вселенну, і народи розсудить справедливо» (Пс. 9:9)), а також богів («Тієї ночі перейду по землі Єгипетській і уб'ю всякого первенця в землі Єгипетській, від людини до скотини, і над усіми богами єгипетськими вчиню суд; я – Господь» (Вих. 12:12))[2]. На основі всіх біблійних тверджень у Старому Завіті Бог постає досконалим суддею та зразком для наслідування земних суддів.

Безпосередньо судді земні стоять на щабель нижче від Бога. Згідно зі Старим Завітом, у час до єгипетського полону інституту суддівства поміж людьми не існувало, а тому у вирішенні справ вони покладались безпосередньо на Бога: «Бог Авраама й Бог Нахора, Бог батьків їхніх, судитиме між нами! І поклявсь Яків острахом батька свого Ісаака» (Бут. 31:53). Перші біблійні свідчення про встановлення Богом судової влади на землі в образі відповідних людей – суддів – знаходимо в період 40-літнього скитання євреїв у пустелі. До їхнього виходу з Єгипту системи правосуддя в народу не існувало: «Іншого дня вийшов він знову та побачив, як двоє євреїв б'ються; і каже до того, що скривдив: Чого б'єш ближнього свого? А той: Хто тебе настановив князем і суддею над нами? Чи не задумав ти вбити й мене, як убив єгиптянина? Злякався Мойсей та й каже собі: Таки виявилося діло» (Вих. 2:13-14). Першочерговою основою для можливості здійснення правосуддя пророком Мойсеєм стало надання Закону Господнього: «А він заголосив до Господа; і вказав йому Господь дерево; вкинув він його у воду, і вода стала солодкою. Там дав він їм закон і суд, там випробував їх» (Вих. 15:25). Ключовим моментом становлення суддівства в єврейського народу стала порада мідіянського священника, тестя Мойсея Їтро щодо оптимізації судочинства (Вих. 18:13-27). Пророк був єдиним, уповноваженим на здійснення правосуддя, використовуючи «установи й закони Божі» (Вих. 18:16). Це було досить затяжним процесом, чим «...знесилишся докраю сам і люди навколо тебе: бо занадто тяжка це для тебе праця, і несила справитись з нею тобі одному» (Вих. 18:18). У зв'язку із цим Їтро запропонував набрати із числа народу на місце суддів «людей здатних, богобоязних, людей надійних, некористолюбних» (Вих. 18:21). Водночас встановлюється інстанційність за ознакою охоплення людей та складністю справ: «Вибрав він з усього Ізраїля людей здатних і поставив їх головами над людьми: тисяцькими, соцькими, півсоцькими й десяцькими. І стали вони судити народ у всяких випадках; до Мойсея спрямовували справи важчі, а всякі дрібніші справи вирішували самі» (Вих. 18:25-26). Суддям напряму вказано на те, що вони представляють Бога і Його Закон: «Коли судите, не зважайте на лице; вислухайте так малого, як і великого; нікого не страхайтеся, бо суд – Божий. А коли справа для вас занадто тяжка, передайте її мені, я її вислухаю» (Втор. 1:17). Принципи правосуддя, описані в книгах П'ятикнижжя та Книзі Ісуса Навина, базуються на тих же основах, що й правосуддя Боже: справедливість та рівність («Того ж самого часу я дав і суддям вашим такий наказ: Вислуховуйте справи ваших братів і судіть справедливо між будь-ким і його братом та чужинцем» (Втор. 1:16)), послідовності у реалізації закону та неприйнятності неправомірної вигоди («Не викривлятимеш законів, не вважатимеш на особу й не братимеш дарунків, бо дарунки засліплюють очі мудрих і викривляють слова справедливих» (Втор. 16:19)), важлива роль свідків у процесі («Не ходитимеш за більшістю для лихої цілі, і не свідкуватимеш на судовій розправі, приєднуючись до більшости та нагинаючи правду» (Втор. 23:2)), територіальності («Суддів і урядовців настановиш собі в усіх своїх містах, що їх Господь, Бог твій, хоче тобі дати, за твоїми поколіннями, щоб судили народ справедливим судом» (Втор. 16:18)). Додатково оформлено особливі принципи при здійсненні судочинства у цивільних і кримінальних справах – виконання рішення на основі присуду («Коли б'ються чоловіки та поштовхнуть при тому вагітну жінку, і вона скине дитину, але без іншої шкоди, то той мусить заплатити

[2] Біблія є Святим Письмом для монотеїстичних релігій – християнства та юдаїзму, які визнають одного Бога. Разом з тим, в Старому Завіті згадається низка богів інших народів. Зокрема, суд над єгипетськими богами вчинено і над богом Нілу Хапі (прямо не згадано його ймення): «Вчинили Мойсей та Арон так, як велів їм Господь; і підняв він палицю і вдарив по воді в річці перед фараоном і перед його слугами; і перемінилась уся вода в річці в кров. Риба в річці вигинула, і засмерділася ріка, і не могли єгиптяни пити води з річки; кров була по всій землі Єгипетській» (Вих. 7:20-21). Біблія не визнає їх за таких, що рівні Богу: «То ж затям тепер добре й візьми собі до серця, що Господь – то Бог, на небесах угорі й на землі внизу, та й іншого немає, крім нього» (Втор. 4:39). Інші боги є ділом людських рук: «Ви служитимете там богам, ділу рук людських, дереву та каменю, що не бачать і не чують, не їдять і не нюхають» (Втор. 4:28). Вони ж, до речі, не вміють судити: «Ось чому не слід думати й називати їх богами, вони бо не можуть ні суду вирішувати, ні добро чинити людям» (Лист Єремії 1:63).

відшкодування, яке накладе жінчин чоловік, і винний заплатить згідно з судовим присудом» (Вих. 21:22)), співмірність покарання («І як винуватий заслугує на кару, то нехай суддя звелить простягнути його на землі й покарати перед очима всіх числом ударів відповідно до його провини» (Втор. 25:2)), належна оцінка доказів («Не має вартости один лише свідок проти кого небудь на будь-який переступ, чи на будь-який злочин, чи будь-яку провину, що ними хтось ізгрішить: на слово двох свідків або на слово трьох свідків справа стане чинною» (Втор. 19:15)). Особливою відзнакою влади судді став суддівський нагрудник первосвященника Арона: «Так Арон носитиме імена синів Ізраїля на судейському нагруднику на своєму серці, коли входитиме в святиню, на вічний спомин перед Господом» (Вих. 28:29). Його зразок повинний був відповідати настановою Бога (Вих. 28:15-30). Вагомим елементом стали предмети Урім і Туммім, за допомогою яких суд здійснювався Богом напряму: «У судейський нагрудник вкладеш Урім і Туммім, щоб вони були на серці Арона, як входитиме він перед Господа; і носитиме Арон суд синів Ізраїля на своєму серці перед Господом повсякчасно» (Вих. 28:30).

В цьому контексті простежується формування судочинства безпосередньо на основі Божої моделі і вищого Закону, однак у Біблії до цього знаходимо опосередковані свідчення про наявність правосуддя як складової організованої державної влади. В історії про життя Йосифа знаходяться свідчення про Єгипет не просто як край, а державу у звичному розумінні. Зокрема, потрапивши у в'язниці для царських в'язнів за підступом дружини двірського вельможі фараона Потіфара (Бут. 39:1-22), він звільняється фараоном як найвищим суддею із ув'язнення і настановляється управителем держави задля порятунку Єгипту від семирічного голоду (Бут. 41:37-46). Ознаки наявності влади у Стародавньому Єгипті, згадані у Біблії (фараон-правитель, жреці, чиновники і слуги різного роду) цілком корелюють із типовим механізмом влади давньосхідньої деспотії і Стародавнього Єгипту як її різновиду. Фараон із необмеженою владою поєднував у собі функції вищого жреця, воєначальника, законодавця і судді. Наділення фараона вищими судовими повноваженнями не обмежувало його у скасуванні рішень нижчих інстанцій [2, с. 22].

Заселення Палестини стародавніми євреями не одразу спричинило становлення держави із відповідною владою, а супроводжувалось утворенням старозавітних колін (племінних формувань), що часто конфліктували між собою, а також із місцевими народами – ханаанейцями та філістимлянами. Очолювали племінні утворення виборні лідери – судді, чия посада стала спадковою при останніх очільниках Елі та Самуїлу через поєднання суддівських та священницьких функцій, що стало передумовою для формування єдиної держави [3, с. 277–279]. Такий титул для очільників іудейських громад невипадковий: поряд із військовими й управлінськими призначеннями здійснення правосуддя було найважливішим проявом певної організації людей, а тому суддівство стало найдавнішим видом професійної правової діяльності публічно-владних утворень, головною функцією лідера общини додержавного періоду, що й дало їм відповідне найменування [4, с. 13].

Цьому періоду присвячено окремі книги Біблії – Книги Суддів, Рути та частково І Книга Самуїла. Згідно зі Святим Письмом, суддів настановив Бог: «І настановив тоді Господь суддів, що рятували їх з рук їхніх грабіжників» (Суд. 2:16). При здійсненні своєї діяльності з ними перебував Господь: «Коли Господь настановляв їм суддів, то Господь був із суддею і рятував їх з рук ворогів їхніх, поки жив на світі суддя, бо милосердився Господь над їхніми стогонами, що завдавали їм напасники та гнобителі їхні» (Суд. 2:18). Їхні функції були як релігійними (слідкування за додержанням народом поклоніння Богу, а не богам на кшталт Ваала чи Астарти), так і владними (безпосереднє правління, командування військовими походами), однак саме суддівство виокремлює Біблія: «Після нього виступив Яір, з Гілеаду, і судив Ізраїля двадцять два роки» (Суд. 10:3). Суддею не обов'язково повинен бути чоловік: «А під той час Девора, пророчиця, жінка Лаппідота, була в Ізраїлі суддею» (Суд. 4:4). Якщо ж судді здійснювали правосуддя над народом, то між народами під час війн арбітром ставав Бог: «Не заподіяв я тобі ніякого лиха. Ти мене кривдиш, вдираючись до мене війною! Нехай Господь, Суддя, сьогодні розсудить між синами Ізраїля й синами Аммона» (Суд. 11:27).

Виникнення давньоєврейської держави пов'язується із помазанням Саула на царство останнім суддею-правителем Самуїлом: «Тоді Самуїл узяв посудину з олією й вилив Саулові на голову, потім поцілував його й промовив: «Оцим Господь тебе помазав у князі над Ізраїлем, своїм народом! Прав, отже, над Господнім народом і визволь його з рук ворогів його навколо» (1 Сам. 10:1). Єдине Ізраїльсько-Іудейське царство досягнуло апогею могутності за часів Давида і Соломона у X ст. до н. е., але внаслідок напруги між ізраїльтянами та іудеями розпалось на два окремих, при тому політичний устрій в обох зберігався однаковий. Головну роль у правосудді здійснювали священники на основі Законів Мойсея. Занепад Ізраїльського та Іудейського царств був пов'язаний із політичною ситуацією у цьому регіоні та іноземним завоюванням – у

772 р. до н. е. Ассирія захопила Ізраїль, а у 605 р. до н. е. Іудея стала колонією Вавилонії. Надалі ці землі у період до нашої ери перебували під владою від Персії, Птолемеями, Селевкидами, стали незалежними як Хасмонейське царство опісля повстання Маккавеїв, а згодом ввійшли до складу Римської імперії. Впродовж усього періоду провідну роль у єврейському праві відігравали Закони Мойсея [3, с. 280–291].

Згідно із Біблією, ізраїльсько-іудейські царі продовжували виконувати функції, які були покладені на попередніх суддів – Давид не тільки правив державою, був полководцем, але й судив: «І царював Давид над усім Ізраїлем і чинив суд і справедливість своєму народові» (ІІ Сам. 8:15). Судова влада стала об'єктом незаконного посягання з боку його сина Авесалома на владу загалом: «Крім того, – казав Авесалом, – якби то мене поставлено суддею над краєм! Хто б не мав якої справи чи скарги, приходив би до мене, і я судив би його по правді» (ІІ Сам. 15:4). Давид настановив суддів нижчої ланки зі священнослужителів-левітів: «З них призначив 24 000 до служби в Господньому храмі, 6 000 за писарів та суддів» (І Хр. 23:4). Зі сходженням на престол його сина Соломона, новий цар попросив у Бога мудрості для звершення правосуддя: «Тож дай рабові твоєму розумне серце, щоб він судив твій народ та розбирав між добрим та лихим, бо інакше хто зможе правити тим великим народом» (І Цар. 3:9). Ця мудрість проявилась одразу ж у справі між двома жінками щодо приналежності дитини (І Цар 3:16-28) – класичному прикладі досконалого правосуддя. Опісля винесення рішення у справі народ зрозумів, що Соломон – представник Бога при суддівстві: «Як же почув увесь Ізраїль про царський присуд, то всі сповнились пошаною до царя, бо зрозуміли, що в ньому була мудрість Божа, щоб судити» (І Цар. 3:28). Підтвердилась мудрість і в розмовах із царицею Савською: «Благословен Господь, Бог твій, що вподобав тебе і поставив тебе на престолі Ізраїля; а це тому, що Господь любить Ізраїля віковічно, тому поставив тебе царем, щоб чинив ти суд і правду» (І Цар. 10:9). При будівництві палацу Соломон виділив спеціальне місце, де засідатиме для суду: «Спорудив також ґанок для престолу, де робив суд, «судову світлицю», і вкрив її кедриною від підлоги аж під стелю» (І Цар. 7:7). Цар Йосафат настановив суддів нижчих інстанцій із важливою заувагою: «Він настановив суддів у краю по всіх укріплених містах Юдеї, в кожному місті, і наказав суддям: «Дивіться, що ви робите: ви бо чините суд не для людей, а для Господа, і він при вас, коли ви судите. Нехай, отже, буде на вас страх Господній: дійте обережно, бо в Господа, Бога нашого, нема неправди ні сторонничости, ані підкупства» (ІІ Хр. 19:5-7). Підтверджено високий статус суду як інституції Бога і під час призначення суддів у Єрусалимі: «Та й у Єрусалимі настановив Йосафат декого з левітів, священиків та голів ізраїльських родин до суду Господнього й до позовів мешканців Єрусалиму» (ІІ Хр. 19:8). Опісля Вавилонського полону і повернення ізраїльтян на батьківщину за дозволом царя Кира І вони формують автономне теократичне утворення, очільником якого став первосвященник Езра, що започаткувало період Другого Храму. Одним із найважливіших напрямків відновлення влади стало настановлення суддів: «А ти, Езро, за мудрістю Бога твого, якою володієш, настанови урядовців та суддів, щоб вони судили ввесь народ за рікою, всіх тих, що знають закони Бога твого, – тих же, що їх не знають, навчи» (Езр. 7:24). Неправомірні судові рішення щодо виправдання обвинуваченого викликали велике обурення у народу часів Маккавеїв: «Тож ті, що заступилися за місто, за народ і за святий посуд, негайно зазнали несправедливої кари. Ось чому навіть мешканці Тиру, обурені таким злочином, влаштували їм величний похорон. А Менелай, завдяки зажерливості вельможних, утримався при владі; злоба його зростала, і він став великим ворогом своїх співгромадян» (ІІ Мак. 4:48-50). Народний гнів викликали і неправдиві судді в історії про Сусанну часів пророка Даниїла (Дан. 13): «А далі встали на обох старих, бо Даниїл власними ж їхніми губами довів, що вони дали ложне свідоцтво, і з ними зроблено так, як вони заслугували за свій злий намір супроти ближнього, – вчинено з ними за законом Мойсея й убито їх, і того дня була врятована кров невинна» (Дан. 13:61-62).

Загалом суддя з точки зору Старого Завіту займає відповідальне місце серед людей, стаючи представником Бога як найвищого судді: «Бог стоїть серед Божої громади, серед богів він судить» (Пс. 82:1). Він повинен відповідати найвищим моральним чеснотам та володіти належним рівнем компетенції: «Не силкуйся стати суддею, як викорінити неправду неспроможен, щоб не злякався ти перед вельможним і правоти своєї не ущербив» (Сир. 7:6). Його особистий авторитет корелюється з оцінкою рівня правосвідомості народу: «Суддя мудрий виховує народ свій, правління розумного добре впорядкується. Який суддя народу, такі й його слуги; який правитель міста, такі й усі його мешканці» (Сир. 10:1-2). Правдивим суддям, які з честю несли своє служіння, належить довічна шана, як-от тим, що правили в однойменний період історії: «І судді – кожен із власним іменем, – у всіх у них серце не було віроломне, і не відвернулись вони від Господа: хай же буде пам'ять про них благословенна!» (Сир. 46:11).

Новий Завіт. Концепція Бога як верховного судді та вище уособлення справедливості, описана у Новому Завіті, повторює твердження Старого Завіту. Бог – єдиний суддя і водночас законодавець: «Один

лише законодавець і суддя, який може спасти й погубити. Ти ж хто такий, що судиш ближнього?» (Як. 4:12). Божий суд названий Верховним: «А я кажу вам, що кожний, хто гнівається на брата свого, підпаде судові. Хто ж скаже братові: Нікчема! – той підпаде Верховному Судові» (Мт. 5:22). Правовою основою суду є Божий Закон: «Бо ті, що згрішили поза законом, поза законом і згинуть; а ті, що згрішили під законом, будуть суджені законом» (Рим. 2:12). Бог – суддя в питаннях богослов'я: «І тоді, як сам архангел Михаїл, змагаючись із дияволом і сперечаючись із ним про тіло Мойсея, не наважився винести зневажливого суду, а сказав: «Нехай тебе Господь судить» (Юд. 1:9). Бог – суддя для всіх людей: «Але ви приступили до гори Сіону й міста Бога живого, до небесного Єрусалиму, до безлічі ангелів, до святкових зборів, до церкви первородних, записаних на небі, і до судді всіх – Бога, до духів праведників, що вже дійшли до досконалости» (Євр. 12:22). Визначальною рисою при здійсненні Богом правосуддя є справедливість («І почув я від жертовника, що говорив: «Так, Господи, Боже Вседержителю, істинні і праведні суди твої» (Одкр. 16:7)) та рівність («І коли Отцем звете того, хто без уваги на особу буде судити кожного за його вчинками, то поводьтеся з острахом за час вашого вигнання» (І Петр. 1:17)). Пророки Старого Завіту уже згадували про Судний День («Бо близько день Господній, день хмарний; час (суду) народів надходить» (Єз. 30:3)), однак детальніше його суть розкриває Новий Завіт. Зокрема, такий день уже визначений: «Та, не зважаючи на ті часи незнання, Бог тепер усюди звіщає людям, щоб усі каялися, бо він настановив день, коли він буде судити світ по справедливості, через чоловіка, якого він призначив і всім дав поруку, воскресивши його з мертвих» (Діян. 17:30-31). Усе, що тоді відбуватиметься з точки зору Нового Завіту (схожі уже згадані вище свідчення у Старому Завіті описані пророком Даниїлом (Дан. 7)), детально відображає Одкровення Йоана Богослова: «Бачив я і мертвих, великих і малих, що стояли перед престолом, і книги порозкривано; і інша книга розкрита, що є книга життя; і суджені були мертві – з написаного в книгах, по ділах своїх» (Одкр. 20:12). Ще однією особливою рисою є роль Ісуса Христа у здійсненні суду. Про Нього як про суддю пророкували в Старому Завіті: «І він судитиме народи, буде розсуджувати людей многих; вони перекують свої мечі на рала, а списи свої на серпи. Народ на народ не буде меча підіймати, і не вчитимуться більше воювати» (Іс. 2:4). В Новому Завіті це сповнюється: «Отець бо не судить нікого, а Синові дав він суд увесь» (Ів. 5:22).

Якщо ж у релігійному контексті уявлення про Бога як суддю послідовно зберігається, то у відображенні ролі земного судді є серйозні розбіжності. Старий Завіт визначав суддівську владу як напряму встановлену Богом, що керується Божим Законом, досконалу, з високими вимогами до представників. У Новому Завіті суть судів суперечлива.

З одного боку, вони несправедливі, а тому стануть інструментом боротьби із послідовниками Христа: «Зважайте на себе самих: вас видадуть на суди, битимуть по синагогах, ставитимуть перед правителями та царями з-за мене – їм на свідоцтво» (Мр. 13:9). Ці свідчення збулись вже у Новому Завіті – на смерть єврейським Синедріоном засуджений диякон Степан (Діян. 7-8), а перед судом римських правителів провінцій імперії поставав апостол Павло у містах Коринт (Діян. 18:1-17) та Єрусалимі (Діян. 24-26), там же був і перед Синедріоном (Діян. 23), який розглядав також справу щодо Петра та Йоана (Діян. 4). Головний судовий процес Нового Завіту і всієї Біблії загалом відбувся над Ісусом Христом (Мт. 26:57-27:26, Мр. 14:53-15:15, Лк. 22:54-23:25, Ів. 18:12-19:24). Розгляд справи відбувався Синедріоном та Понтієм Пилатом, що відповідає наявній на той час судовій системі Іудеї як провінції Римської імперії. Синедріон був заснований як ще за часів панування імперії Селевкидів та продовжив існувати як національно-релігійне правління із обмеженою автономією. Він розглядав будь-які справи, які мають зв'язок із Законами Мойсея, в тому числі кримінальні, за якими обвинувачувався Христос [5, с. 64–65]. Кваліфікація дій Христа щоразу змінювалася, адже показання лжесвідків були суперечливими: «Первосвященики ж і вся рада шукали свідчення на Ісуса, щоб його вбити, та не знаходили. Багато бо свідчило неправдиво проти нього, але свідчення їхні не були згідні» (Мк. 14:55-56). Зрештою, Синедріон дійшов до висновку, що Христос винен і богохулив, що не потребувало додаткових свідчень: «Отож первосвященик роздер свою одежу й каже: Навіщо нам іще свідків? Ви чули богохульство! Як вам здається? І всі вони присудили, що смерти він гідний» (Мк. 14:63). Найвищу судову владу в Іудеї як провінції Римської імперії виконував прокуратор, мавши при цьому повноваження для засудження до смертної кари, на відміну від Синедріону. Тодішній намісник Понтій Пилат втручався лиш у справи, які напряму стосувались імперії, а решту делегував Синедріону [5, с. 35–37]. Це прослідковується в Новому Завіті: «Вийшов тоді до них Пилат і промовив: «Яке оскарження принесли ви на цього чоловіка?» А ті йому кричать у відповідь: «Якби не був з нього злочинець, не передавали б ми його тобі!». Тож каже їм Пилат: «То беріть собі його ви і судіть за вашим законом». Юдеї ж йому: «Не дозволено нам нікого вбивати!» (Ів. 18:29-31). Кваліфікувались дії Христа перед римською владою як посягання на

імперське правління: «І заходились його винуватити, кажучи: «Цього ми знайшли, що він підбурює народ наш, забороняє давати кесареві податок і каже, що він – Христос-Цар» (Лк. 23:2). Пилат, на відміну від Синедріону, проводив суд із дотриманням процесуальних правил, намагаючись дійти до суті питання. Він зробив все від нього можливе у межах повноважень: декілька засідань («І ввійшов Пилат знов у преторію, закликав Ісуса і каже до нього: «Ти цар юдейський?» (Ів. 18:33) – перше; «Повернувся він ще раз у Преторію та й «каже Ісусові: «Звідкіля ти?». Не дав же йому Ісус одвіту» (Ів. 19:9) – друге), зміна підсудності («Почувши це, Пилат спитав, чи цей чоловік галилеянин, а довідавшися, що він з-під влади Ірода, відіслав його до Ірода, який тими днями перебував також у Єрусалимі» (Лк. 23:6-7)), спроби здійснення помилування (««Є у вас, однак, звичай, щоб на Пасху відпустив я вам одного. Тож хочете, щоб я вам юдейського царя відпустив?» (Ів. 18:39) – вперше; «Знову вийшов Пилат надвір і до них промовляє: «Ото виводжу вам його, щоб ви знали, що я жадної провини на ньому не знаходжу». І вийшов Ісус у вінку терновім та в багряниці. І сказав їм Пилат: «Ось чоловік!» – вдруге; «А був то день, коли споготовлювали Пасху, близько шостої години. І каже до юдеїв: «Ось цар ваш». Ті ж закричали: «Геть! Геть! Розіпни його!». А Пилат їм: «Маю я вашого царя розіпясти?». І відповіли первосвященики: «Нема в нас царя, тільки кесар!» – втретє). В ході судового розгляду намісник неодноразово доходив до висновку, у невинуватості Ісуса: «Що таке – істина?» – озвався Пилат до нього. І сказавши те, вийшов знов до юдеїв і каже до них: «Жадної провини не знаходжу я на ньому» (Ів. 18:38). Однак Пилат формально віддав Христа на смерть, фактично ж – відсторонився від вироку: «Пилат, бачивши, що нічого не вдіє, а заколот дедалі більшає, взяв води й умив перед народом руки та й каже: «Я невинний крови праведника цього; ви побачите» (Мт. 27:24).

З іншого боку, суддівство, навіть якщо воно не пов'язане із Законом Бога, є встановлене Богом. Суддівські повноваження є складовою влади, а тому значення суду випливає із вислову Ісуса Христа про ставлення до держави: «І він сказав їм: «Віддайте, отже, що кесареве – кесареві, а що Боже – Богові» (Лк. 20:25). Розширив це розуміння апостол Павло в Посланні до римлян: «Кожна людина нехай кориться владі вищій: нема бо влади, що не була б від Бога; і ті, існуючі влади, установлені Богом. Тим то, хто противиться владі, противиться Божому велінню, а ті, що противляться, самі на себе суд стягають. Начальники бо страшні не тим, що добро, а тим, що зло чинять. Хочеш не боятися влади? Чини добро, і будеш мати похвалу від неї; вона бо – слуга Божий, тобі на добро. А як ти чиниш зло, то бійся, бо недарма меч носить; вона – Божий слуга, що відомщає і карає того, хто чинить зло. Тому треба коритися не тільки ради кари, але й ради сумління. Через це бо платите й податки, бо то службовці Божі, що лише того й пильнують. То ж дайте кожному належне: кому податок – податок, кому мито – мито, кому острах – острах, кому честь – честь» (Рим. 13:1-7). З цього випливає, що будь-який представник влади, в тому числі судової, є представником Бога у здійсненні своїх повноважень. Христос вказує на те, що судова влада потребує особливого затвердження: «Відізвався до нього хтось із народу: «Скажи братові моєму, щоб поділився зо мною спадщиною». Ісус промовив до нього: «Чоловіче, хто настановив мене суддею або подільником над вами?» (Лк. 12:13-14). На наділення особливими повноваженнями Ісус вказує й Пилату: «Зо мною не розмовляєш, – каже йому Пилат, – чи не знаєш, що в мене влада відпустити тебе і влада розіп'ясти тебе?». І відрік Ісус: «Не мав би ти надо мною ніякої влади, якби тобі не було дано згори. Через те на отому, хто мене тобі видав, більший гріх»» (Ів. 19:10-11). Цікаво, що в розповіді про суд над Христом є певні елементи суддівської символіки, що вказують на урочистість звершення правосуддя, а саме преторія як приміщення для здійснення прокуратором своїх повноважень («Повели тоді Ісуса від Каяфи у Преторію. Був же ранок. Та не ввійшли вони у Преторію, щоб не осквернитись, а й могти їсти пасху» (Ів. 18:28)) та суддівське місце («То ж зачувши ті слова, вивів Пилат Ісуса і сів на судівське сидіння, на місці, яке має назву Літостротон, а по-єврейському – Гаввата» (Ів. 19:13)).

Позитивним з точки зору Нового Завіту є мінімальні процесуальні гарантії для особи. В контексті законів Римської імперії такими правами найповніше користувались громадяни. До прикладу, на цей статус часто посилався апостол Павло, коли проти нього чинились неправомірні дії: «Але Павло промовив до них: «Нас, римлян, без судової розправи прилюдно вибили різками і кинули в тюрму, а тепер потай нас виганяють? Ні бо! Нехай самі прийдуть і виведуть нас!». Ліктори донесли ці слова воєводам. А ті, почувши, що вони римляни, злякались і, прийшовши, попросили в них вибачення; а як вивели, попросили вийти з міста» (Діян. 16:37-39); «А як вони його простягнули лід ременями, Павло сказав до сотника, що стояв: «Чи дозволено вам бичувати римського громадянина, та ще й без суду?». Почувши це, сотник пішов до тисяцького й доніс, кажучи: «(Вважай), що наміряєшся робити, бо цей чоловік – римський громадянин». І прийшов до Павла тисяцький та й питає: «Скажи мені, чи ти римлянин?». А він: «Так!». Тоді тисяцький сказав: «Я за великі гроші здобув це громадянство». А Павло мовив: «А я в ньому народився». І зараз від-

ступили від нього ті, що хотіли робити над ним допит; та й тисяцький злякався, довідавшися, що то був римський громадянин і що він його зв'язав» (Діян. 22:25-29). У будь-якому разі в судочинстві існували певні гарантії для реалізації принципу законності («Тоді Павло сказав до нього: «Бог тебе буде бити, стіно побілена! Як? Ти сидиш, щоб мене судити за законом, і наперекір законові велиш мене бити?» (Діян. 23:3), інстанційності («Тоді Фест, поговоривши з радою, відповів: «Ти покликався на кесаря, підеш до кесаря» (Діян. 25:12)), змагальності сторін («Я відповів їм, що римляни не мають звичаю когось видавати, поки обвинувачений не матимете обвинуватців перед собою і можливости оборонятися від обвинувачення» (Діян. 25:16)), відводу судді («Коли ж ведуться суперечки про слова й імена та про закон ваш, – самі глядіть. Не хочу бути я суддею у цих справах» (Діян. 18:15)). Навіть у повністю сфабрикованій справі супроти Христа, Він на засіданні первосвященників посилається на презумпцію невинуватості та забезпечення доведеності вини: «Озвався ж Ісус до нього: «Якщо я зле сказав, доведи, що воно погано. А якщо добре, то за віщо б'єш мене?» (Ів. 18:23).

На основі Нового Завіту можна простежити певне розмежування призначення суддів для держави, які хоч й існують за Божим задумом, уже не є авторитетом у питаннях релігії, а радше важливі для функціонування держави і її права, відмінних від Бога як Верховного Судді та Його Закону.

Національне законодавство у сфері суду, судоустрою та статусу суддів. Українське законодавство налічує лише декілька нормативних актів (окрім Конституції України), які врегульовують судову сферу, при цьому вони всі мають статус закону, адже, згідно з п. 14 ч. 1 ст. 92 Конституції України, виключно законами України визначаються судоустрій, судочинство, статус суддів. Такими є Закони України «Про судоустрій і статус суддів» та «Про Конституційний Суд України».

Конституція України як Основний Закон держави визначає фундаментальні засади існування України, в тому числі щодо суду. Відповідно до ч. 1 ст. 6 Конституції України, державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову [6]. Такий принцип поділу влади є визначальним при утвердженні України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави, як визначено ст. 1 Конституції України. Саме волею Українського народу, який, керуючись правом на самовизначення, будучи носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні (згідно з ч. 2 ст. 5 Конституції України), постала Україна як результат понад тисячолітньої державотворчої діяльності. З огляду на це Україна як правова держава є й носієм справедливості, адже такими апріорі повинні бути Конституція України та закони.

На захисті правового порядку стоїть судова гілка влади – відповідно до ч. 1 ст. 124 Конституції, правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. Згідно зі ст. 2 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [7].

Представником судової влади при здійсненні безпосередніх повноважень, покладених на неї, є суддя, який згідно з ч. 1 ст. 52 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначається як громадянин України, який відповідно до Конституції України та цього Закону призначений суддею, займає штатну суддівську посаду в одному із судів України і здійснює правосуддя на професійній основі. Це розширене формулювання норми Конституції України, закріплене ч. 1 ст. 127 Конституції України, – правосуддя здійснюють судді. Для того, щоб ним стати, кандидати повинні відповідати вимогам, визначеним ч. 3 ст. 127 Конституції України, і пройти шлях від подачі заяви до призначення на посаду, який затверджений розділом IV Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (ст. 69–82). У своїй професійній діяльності суддям необхідно відповідати тріаді належних якостей, нероздільно переплетених між собою: компетентність (професійна, особиста, соціальна тощо), професійна етика, доброчесність, які є гарантією призначення на посаду фахових людей, що належним чином представлятимуть державу при звершенні правосуддя. Своїх повноважень суддя набуває опісля складання присяги Українському народові на урочистій церемонії в присутності Президента України, а також Голови Верховного Суду, Голови Ради суддів України, Голови Вищої ради правосуддя та Голови Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, згідно зі ст. 57 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Текст присяги є доволі значущим та відображає сутність судової гілки влади для держави – здійснювати правосуддя від імені України. Пройшовши весь шлях до набуття повноважень, суддя стає представником України як правової держави у звершенні правосуддя. Воно відбувається іменем України, згідно зі ч. 1 ст. 129-1 Конституції України. Відповідно до ч. 1 ст. 16 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», символами судової влади є державні символи України – Державний Герб України і Державний Прапор України, опис яких затверджено ст. 20 Конституції України.

Статус судді вимагає безперечної пошани з боку сторін процесу звершення правосуддя. Відповідно до ч. 5 ст. 129 Конституції України, за неповагу до суду чи судді винні особи притягаються до юридичної відповідальності. Вона передбачена ст. 185-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення як прояв неповаги до суду або Конституційного Суду України [8].

Держава наділяє суддю особливими відзнаками та символікою, яка відображає його становище і повноваження. Судову символіку можна розділити за двома критеріями: особиста і неособиста та матеріальна і нематеріальна [9, с. 12–14]. Щодо суддів варто розглядати особисту символіку і розмежовувати її від символіки судової влади, якими є згадані Державний Герб України та Державний Прапор України. Найвиразнішою ознакою наділення суддею повноважень від України є одяг – мантія та нагрудний знак, відповідно до ч. 2 ст. 16 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Мантія для суддів Верховного Суду затверджена Рішенням Ради суддів України від 2 липня 2018 р. № 41 «Про затвердження технічного опису на швейний виріб мантія судді Верховного Суду», а для суддів місцевих, апеляційних та вищих спеціалізованих судів – Рішенням Ради суддів України від 19 квітня 2019 р. № 23 «Про технічний опис мантії суддів місцевих, апеляційних та вищих спеціалізованих судів» [10–11]. Загалом форма одягу для них не відрізняється – це синя мантія силуету «трапеція» великої об'ємної форми, із вшивними рукавами, центральною бортовою застібкою на роз'ємну тасьму-блискавку із жабо з тонкої тканини зі штучного шовку білого кольору. Рішенням Ради суддів України від 31 січня 2020 р. № 7 «Щодо затвердження зразка та технічного опису нагрудного знака «СУДДЯ УКРАЇНИ» встановлено новий і наразі чинний нагрудний знак для всіх суддів, який містить написи «УКРАЇНА» та «СУДДЯ», між якими розміщено рослинний орнамент і зображення прапору України з обох боків, а на центральній частині нагрудного знака розташовано композицію, яка складається з карти України, поверх якої розміщено Римську колону з вагами [12].

Статус Конституційного Суду України в системі розподілу гілок влади є дискусійним, однак, враховуючи обсяг компетенції і зміст повноважень, його можна віднести до органів судової влади, який має виключну компетенцію конституційної юрисдикції [13, с. 72–73]. Згідно з ч. 1 ст. 147 Конституції України, Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених цією Конституцією випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до цієї Конституції. Трохи інше, але схоже визначення подає ст. 1 Закону України «Про Конституційний Суд України»: Конституційний Суд України є органом конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції України [14]. З огляду на це головним завданням КСУ і його суддів є захист верховенства Конституції України, яка є Основним Законом, завдяки йому функціонує Україна як правова держава, здобуток Українського народу. Відтак, на відміну від інших судів, що звершують правосуддя, КСУ охороняє Конституцію України від посягань і, як наслідок, – правовий порядок в Україні.

На відміну від процедури зайняття посади суддями із врахуванням вимог Закону України «Про судоустрій і статус суддів», судді КСУ призначаються по шість Президентом України, Верховною Радою України та з'їздом суддів України, згідно з ч. 2 ст. 9 Закону України «Про Конституційний Суд України». Такий порядок формування дозволяє кожній гілці влади взяти участь і об'єднати зусилля задля виконання КСУ його основного завдання із забезпечення верховенства Конституції. Порядок відбору не виключає відповідність кандидата вимогам, визначеним ч. 1 ст. 11 Закону України «Про Конституційний Суд України», в тому числі щодо високих моральних якостей, і визнаним рівнем компетентності.

Згідно з ч. 2 ст. 18 Закону України «Про Конституційний Суд України», особа набуває статусу судді Конституційного Суду з дня, що є наступним за днем призначення на посаду, а повноважень – з дня складення ним на спеціальному пленарному засіданні Суду присяги, відповідно до ч. 1 ст. 17 цього ж Закону. Присяга відображає суть КСУ – забезпечувати верховенство Конституції України, захищати конституційний лад держави, утверджуючи права та свободи людини. Згідно з ч. 3 п. 2 Регламенту Конституційного Суду України, на урочисту церемонію складення Суддею присяги запрошуються Президент України, Голова Верховної Ради України, Голова Верховного Суду [15].

Суддя КСУ наділяється законом такими ж знаками, що й інші судді, адже він на засіданнях у відкритій частині пленарного засідання Суду здійснює свої повноваження у мантії та з нагрудним знаком, згідно з ч. 1 ст. 19 Закону України «Про Конституційний Суд України». Частина 3 цієї ж статті закріплює те, що опис мантії та нагрудного знака судді Конституційного Суду встановлюється Регламентом. Опису мантії та нагрудного знака судді КСУ присвячено параграф 4 Регламенту Конституційного Суду України.

Мантія судді КСУ відрізняється від судді інших суддів своїм кольором (вишневий) та відсутністю жабо (комір «стійка»). Нагрудний знак теж інший: у центрі зображено давньогрецьку богиню Феміду з терезами в руках, по колу розміщено листя дуба, у верхній частині нагрудного знака Судді знаходиться малий Державний Герб України, а у нижній частині міститься розгорнута стрічка зі словами «Конституційний Суд України» та рік його створення. Характерною є деталь, що символізм, яким наділяються елементи нагрудного знака, розписаний: Феміда є богинею справедливості і правосуддя, пов'язка на її очах характеризує безсторонність Суду, а листя дуба уособлює силу Українського народу.

Важливими при здійсненні правосуддя є основні принципи і засади судочинства, закріплені Конституцією України. Вони випливають із декларування України як правової держави (ст. 1 Конституція України), яка визнає поняття і дію верховенства права (ч. 1 ст. 8 Конституції України). Позиція КСУ є такою, що одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, які об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України [16]. З огляду на це верховенство права як основоположна засада існування України як правової держави водночас гарантує справедливість, адже право апріорі є таким. Відповідно до ч. 1 ст. 129 Конституції України, суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права. Діяльність КСУ також ґрунтується на принципі верховенства права, відповідно до ч. 2 ст. 147 Конституції України. Згідно з ч. 2 ст. 129 Конституції України, основними засадами судочинства є: рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, забезпечення доведеності вини, змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, підтримання публічного обвинувачення в суді прокурором, забезпечення обвинуваченому права на захист, гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами, розумні строки розгляду справи судом, забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення, обов'язковість судового рішення. Ці засади є водночас найважливішими, адже їхнє закріплення в Основному Законі підкреслює значущість, надає стабільності. Частина 3 цієї ж статті встановлює, що законом можуть бути визначені також інші засади судочинства. Їх можна віднайти у кодексах відповідного процесуального права: Кодексі адміністративного судочинства України, Господарському процесуальному кодексі України, Кримінальному процесуальному кодексі України, Цивільному процесуальному кодексі України.

Висновки. Дослідивши біблійні аспекти судочинства та національне законодавство в цій сфері, можна співвідносити норми у кількох напрямках.

Що в Біблії, що в законодавстві України першочерговим для здійснення судочинства є факт наявності вищого уособлення права і справедливості. В Святому Письмі таким є Бог як Верховний Суддя всього світу та всіх людей, керуючись Своїм праведним Законом. У вітчизняному законодавстві ідеалом є Україна як суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава, чиє право справедливе, відштовхуючись від самої його суті.

Суддя, наділяючись повноваженнями у звершенні правосуддя, є не лише представником суду як правового явища чи гілки влади, а й вищого ідеалу права. Враховуючи таку роль, вони мають відповідати найвищим професійним і моральним якостям, адже їхнє призначення полягає у підтримці правосуддя, що було довірено їм Богом чи Україною. Статус судді означає певний символізм, що виражається у зовнішньому вигляді, відзнаках, судовому процесі, шанобливому ставленні до них людьми.

Варто зауважити, що представництво судочинства в Біблії не завжди пов'язується із Богом, адже в Новому Завіті, на відміну від Старого Завіту, відбувається кардинальний перелом, пов'язаний насамперед з епохою написання: в Новому Завіті судді та тотожні їм за статусом представники влади судять в ім'я імператора Римської імперії. Старий Завіт трактує суддю як представника Бога, враховуючи описаний характер становлення судової гілки влади при Мойсеї, розвитку інституту судді в значенні керівника племінного об'єднання та формування держави за царів Давида і Соломона. З цього випливає, що Новий Завіт відокремлює значуще для Старого Завіту поєднання державного та релігійного характеру влади, однак не виключає необхідності державного суддівства в земному житті. Така думка фактично окреслює все подальше спрямування державного правосуддя в історичній перспективі.

Важливими для судді є основні засади і принципи, яким надається особливе значення при звершенні правосуддя. Їхнє значення підкреслюється закріпленням безпосередньо в Біблії та Конституції України. За своїм змістом біблійні принципи доволі часто перегукуються із сучасними, що свідчить про тяглість правової думки в контексті гарантування справедливого суду.

Список використаних джерел

1. Біблія (Святе Письмо Старого і Нового Завіту) / Пер. о. Івана Хоменка.
2. Грубінко А. В. Історія держави і права зарубіжних країн та римське право : навч. посіб. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2019. 384 с.
3. Крижанівський О. П. Історія Стародавнього Сходу : підруч. 2-ге вид., стереотип. Київ : Либідь, 2002. 592 с.
4. Вовк Д. О. Суд як феномен біблійної правової реальності: окремі аспекти розуміння. *Юрист України*. 2012. № 4 (21). С. 12–18.
5. Ріцціоті Дж. Життя Ісуса Христа (з критичним вступом) / пер. з італ. о. Лев Гайдуківський. Рим : Вид. Укр. Катол. Ун-ту ім. Св. Климента Папи, 1979. 710 с.
6. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254% D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 13.11.2024).
7. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. Дата оновлення: 19.10.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text (дата звернення: 13.11.2024).
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-10. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text (дата звернення: 13.11.2024).
9. Кравчук О. О., Остащук І. Б. Судова символіка : моногр. Одеса : Гельветика, 2022. 528 с.
10. Про затвердження технічного опису на швейний виріб мантія судді Верховного Суду : рішення Ради суддів України від 02 липня 2018. № 41. URL: https://rsu.gov.ua/uploads/article/risenna-rsu-no-41-vid-02072018-p-a3dadd55fc.pdf (дата звернення: 13.11.2024).
11. Про технічний опис мантії суддів місцевих, апеляційних та вищих спеціалізованих судів : рішення Ради суддів України від 19 квітня 2019. № 23. URL: https://rsu.gov.ua/uploads/article/risenna-rsu-no-23-vid-19042019-p-4298ceacc5.pdf (дата звернення: 13.11.2024).
12. Щодо затвердження зразка та технічного опису нагрудного знака «СУДДЯ УКРАЇНИ» : рішення Ради суддів України від 31 січня 2020. № 7. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr007414-20#Text (дата звернення: 13.11.2024).
13. Москвич Л. М. Статус Конституційного Суду України в контексті конституційної реформи 2016 р. *Суч. виклики та акт. проблеми суд. реформи в Україні : матеріали II Міжнар. наук.-практич. конф.* Чернівці, 18–19 жовт. 2018. Чернівці, ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2018. С. 72–74.
14. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13.07.2017. № 2136-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text (дата звернення: 13.11.2024).
15. Про Регламент Конституційного Суду України : постанова Конституційного Суду України від 22 лютого 2018 (із змін., внес. згідно з Постановою Конституц. Суду № 4-пс/2018 від 11.09.2018). № 1-пс/2018. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001710-18#Text (дата звернення: 13.11.2024).
16. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 02.11.2004. № 15-рп/2004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text (дата звернення: 13.11.2024).

References

1. *Bibliia (Sviate Pysmo Staroho i Novoho Zavitu) [The Bible (Holy Scriptures of the Old and New Testaments)]*. (father I. Khomenko, Trans.) [in Ukrainian].
2. Hrubinko, A. V (2019). *Istoriia derzhavy i prava zarubizhnykh krain ta rymske pravo [History of the State and Law of Foreign Countries and Roman Law]*. Ternopil : TNPU im. V. Hnatiuka [in Ukrainian].
3. Kryzhanivskyi, O. P. (2002). *Istoriia Starodavnoho Skhodu [History of the Ancient East]*. Kyiv : Lybid [in Ukrainian].
4. Vovk, D. O. (2012). Sud yak fenomen bibliinoi pravovoi realnosti: okremi aspekty rozuminnia [Court as a phenomenon of biblical legal reality: separate aspects of understanding]. *Yuryst Ukrainy – The Lawyer of Ukraine, 4 (21),* 12-18 [in Ukrainian].
5. Rizzioti, J. (1979). *Zhyttia Isusa Khrysta (z krytychnym vstupom) [Life of Jesus Christ (with a critical introduction)]* (father Lev Haydukivskyi, Trans.). Rome: Vydannia Ukrainskoho Katolytskoho Universytetu im. Sv. Klymenta Papy [in Ukrainian].

6. *Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text [in Ukrainian].
7. *Pro sudoustrii i status suddiv [On the judicial system and the status of judges]*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text [in Ukrainian].
8. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia [The Codex of Ukraine on Administrative Offenses]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text [in Ukrainian].
9. Kravchuk, O. O., Ostashchuk, I. B. (2022). *Sudova symvolika [Court symbols]*. Odesa : Helvetyka [in Ukrainian].
10. *Pro zatverdzhennia tekhnichnoho opysu na shveinyi vyrib mantiia suddi Verkhovnoho Sudu [On the approval of the technical description for the garment product of the Supreme Court judge's robe]*. Retrieved from https://rsu.gov.ua/uploads/article/risenna-rsu-no-41-vid-02072018-p-a3dadd55fc.pdf [in Ukrainian].
11. *Pro tekhnichnyi opys mantii suddiv mistsevykh, apeliatsiinykh ta vyshchykh spetsializovanykh sudiv [On the technical description of the robes of judges of local, appellate and higher specialized courts]*. Retrieved from https://rsu.gov.ua/uploads/article/risenna-rsu-no-23-vid-19042019-p-4298ceacc5.pdf [in Ukrainian].
12. *Shchodo zatverdzhennia zrazka ta tekhnichnoho opysu nahrudnoho znaka «SUDDIa UKRAINY» [Regarding approval of the sample and technical description of the «JUDGE OF UKRAINE» badge]*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr007414-20#Text [in Ukrainian].
13. Moskvych, L. M. (2018). The status of the Constitutional Court of Ukraine in the context of the constitutional reform of 2016. Proceedings from *II Mizhnar. nauk.-praktych. konf. «Suchasni vyklyky ta aktualni problemy sudovoi reformy v Ukraini» – Materials II International scientific and practical conference «Modern challenges and actual problems of judicial reform in Ukraine»*. ChNU named after Yu. Fedkovych, 72–74 [in Ukrainian].
14. *Pro Konstytutsiinyi Sud Ukrainy [On the Constitutional Court of Ukraine]*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text [in Ukrainian].
15. *Pro Rehlament Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [On the Rules of Procedure of the Constitutional Court of Ukraine]*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001710-18#Text [in Ukrainian].
16. *Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam Verkhovnoho Sudu Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen statti 69 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy (sprava pro pryznachennia sudom bilsh miakoho pokarannia) [The decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case on the constitutional submission of the Supreme Court of Ukraine regarding the conformity of the Constitution of Ukraine (constitutionality) with the provisions of Article 69 of the Criminal Codex of Ukraine (the case of the court imposing a milder punishment)]*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 28.12.2024